

נשים במצות ציצית וגדר מצות עשה שהזמן גרמא:

(מסכת סוכה שיעור כב)

1.

גמרא יא. מ"כי הא דרב עמרם" עד "תלאן"
גמרא מנחות מג. מ"ת"ר הכל חייבין" עד "אמר מר הכל", ומ"ר"ש פוטר בנשים" עד "אתה אומר פרט"
רמב"ם הלכות ציצית ג:ז
רא"ש (סוף מנחות) הלכות קטנות הלכות ציצית סוף סימן א מ"ונארה לי כשנויא" עד הסוף
רמב"ם פירוש המשניות קידושין א:ז ד"ה "ומצות עשה שהזמן גרמא"

2.

מאירי סנהדרין מב. ד"ה "הרואה לבנה" עד "ואין מברכין"
מגן אברהם אורח חיים ריש סימן תכו עד "סומא חייב"
[תוספת עיון – חכמת שלמה אורח חיים סימן תכו סעיף א]

3.

אבודרהם סדר תפלות של חול השער השלישי ד"ה "כל ישראל חייבין" מ"והטעם שנפטרו הנשים" עד "ויש שבע"
רב שמשון רפאל הירש ויקרא כג:מג ד"ה "כבר הזכרנו" עד הסוף
[תוספת עיון – אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן מט]

א) [למקמ כא:] ב) לקמן
ג) [לעיל ט: ד] ז) [בין
קב. ע"ו א:] ח) [מנחות
מדג.] ו) ואין גבוהים י'
מ"מ לא חשיב בג כיון דאין
גבוהים י'. כ"ה בס"פ א':
י) [ז"ל אמרין]

הגהות הב"ח

א) במשנה כל דבר שזאל
מקבל טומאה:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה לפירוטא ב'
אבל כמות לילה חייב. ע"י
שעבר המלך פ"ג מהלכות
ז"ל:

מוסף רש"י

לא אתא אהל ארעי
ומבטל אהל קבע.
להסיר שם הסוכה מבטל
[למקמ כא:] הדלה עליה.
הר"ם ופסק ע"ה ע"ש
ל"ת שקורין טרייל"ה
[מ"ע ס:]. ואת הקיסוס.
ע"ש המתפשט מלך
ומשאו בליל ועיקרו בליל
וקורין לו ארעי"ה ומתפשט
ועולה על הסומים [סס].
רמי תכלתא לפירוטא
דאינשי ביתיה. ה"ה
מטיל ז"ל לנגד שממסקה
בו אשתו [מנחות מ:].

רבינו חננאל

א) [דאין] בית נמי בדאית
ביה י' טפחים למע
לי למימה, אלא שמע
מינה אפילו פחות [מן']
טפחים כיון דקביע אהל
הוא, דלא גרע מקינופות.
לישנא אחרינא אמר רב
יהודה אמר שמואל מותר
לישן בכילת חתנים בסוכה
לפי שאין לה גג.
ואע"פ שגבוה י' טפחים.
כמאן כ"י יהודה דאמר
נוהגין היינו שהיינו ישיבים
חתת המטה בסוכה כ"י.
קסבר לא אתו אהלי עראי
ומבטלי אהלי קבע, לא
שנא כילה ולא שנא מטה
לא מבטלי סוכה. הדלה
עליה את הגפן ואת הדלעת
כ"י. ויתב רב יוסף וקאמר
הוא דתנן או שקצצו כשרה,
אמר רב עלה צריך לנענע
אחר שקצצו, כלומר צריך

א) כ"י ד"ל

סוכה פרק ראשון סוכה

ה"ג וזים נמי אע"ג דלא גבוה עשרה כיון דקביע הוי אוהל דלא
גרע מקינופות. והך מלחא שמעתא בלפי נפשה הוא דלא תימא בית
ככילה דלי לא גבוה לישמרי להוציא רלשו חוץ לחלוץ: כילס חתנים.
אינה כשאר כילה ואין עושין לה גג והיא סביבות המטה וגגה
משופע כשל נקליטין: ליהוי קינופות.

ובית נמי אע"פ שאין גבוה עשרה כיון דקביע
אוהל הוא דלא גרע מקינופות ל"א אמרי
לה אמר רב יהודה אמר שמואל א"מותר לישן
בכילת חתנים בסוכה לפי שאין לה גג אע"פ
שגבוהה עשרה מיתיבי הישן בכילה בסוכה
לא יצא ידי חובתו הכא במאי עסקינן בשיש
לה גג ת"ש ינקליטין שנים וקינופות ארבעה
פירם על גבי קינופות פסולה על גבי נקליטין
כשרה ובלבד שלא יהו נקליטין גבוהין מן
המטה עשרה טפחים הא גבוהין מן המטה
עשרה פסולה אע"פ שאין לה גג שאני נקליטין

דקביעי אי קביעי ליהוי בקינופות לגבי
קינופות לא קביעי לגבי כילה קביעי דרש
רבה בר רב הונא מותר לישן בכילה אע"פ
שיש לה גג אע"פ שגבוהה עשרה כמאן כ"י
יהודה דאמר א"ל לא אתי אהל עראי ומבטל
אהל קבע דתנן א"ר יהודה נוהגין היינו
לישן תחת המטה בפני הזקנים ולימא הלכה
כרבי יהודה אי אמר הלכה כרבי יהודה הוה
אמינא הני מילי מטה דלגבה עשויה אבל
כילה דלתוכה עשויה אימא לא קמ"ל טעמא
דרבי יהודה דלא אתי אהל עראי ומבטל
אהל קבע לא שנא מטה ולא שנא כילה:

מתני' והדלה עליה את הגפן ואת הדלעת
ואת הקיסוס וסיכך על גבה פסולה יואם היה
סיכוך הרבה מהן י"א שקצצו כשרה זה הכלל
יכל א) שהוא מקבל טומאה ואין גידולו מן הארץ
אין מסככין בו וכל דבר שאינו מקבל טומאה
וגידולו מן הארץ מסככין בו: ג' יתיב רב
יוסף קמיה דרב הונא ויתב וקאמר או שקצצו
כשרה ואמר רב יצריך לנענע אמר ליה רב
הונא הא שמואל אמרה אהדרינהו רב יוסף
לאפיה ואמר ליה אמו מי קאמינא לך דלא
אמרה שמואל אמרה רב ואמרה שמואל
אמר ליה רב הונא הכי קאמינא לך דשמואל
אמרה ולא רב דרב אכשורי מכשר ל"ב היא
דרב עמרם חסידא ר"מא תכלתא לפירוטא
דאינשי ביתיה תל"אן ולא פסק ראשי חוטין
שלהן אתא לקמיה דרב חייא בר אשי אמר
ליה הכי אמר רב מפסקן והן כשרין אלמא
פסיקתן זו היא עשייתן הכא נמי קציצתן זו
היא עשייתן וסבר שמואל לא אמרינן פסיקתן
זו היא עשייתן והא תני שמואל משום ר' חייא
הטיל לשני קרנות בבת אחת ואחר כך פסק
ראשי חוטין שלהן כשרין מאי לאו שקושר
ואח"כ פוסק י"א שפוסק ואח"כ קושר פוסק
ואחר כך קושר מאי למימרא מהו דתימא
בעינן

יא

אי קביעי להוי בקינופות. אע"פ שזה יש לה גג וזה אין לה גג מ"מ
לא חשיב גג כיון דאין גבוהין עשרה וצניניהם אית ביה חדא
לריעותא דנקליטין אין לה גג וגבוהה עשרה וקינופות יש לה גג
ואין גבוהים י': מותר לישן בכילת חתנים בסוכה אע"פ שיש
לה גג ואע"פ שגבוהה עשרה. אין
הלכה כן דלמרינן צדוק פירקין
(דף י"ט): א"י אשכחיה לרבי יוסף
דגני ככילת חתנים בסוכה אמר כמאן
כ"י"א משמע דלא שרי אלא בלא גג
ואמר צפרק הישן [למקמ דף כו.] רב
שרא ליה לרב אחא צדללא לנמיגי
ככילת חתנים בסוכה משום צקי
כלומר דלמעט פטור מן הסוכה
משמע דהא לאו הכי אסור בשיש לה
גג או כאידך לישנא דשמואל בגבוהה
עשרה ואע"פ שאין לה גג:

דרב עמרם חסידא ר"מא תכלתא

א"ר רב יהודה פרק התכלת (מנחות
דף מג.) דקסברי לילה זמן זליית ולא
מלות עשה שהזמן גרמא הוא ונשים
חייבות כרצון דפרק התכלת (סס)
דלמרי הכל חייבין זליית נשים
ועצדים ור"ש פטור בנשים וכוותיה
ק"ל מדדחיק גרמא בריש פרק שני
דזבחים (דף י"ח): לזקומי תנאי הסם
כולהו כ"י שמעון דלמעט כמות לילה
ומרבי כמות סומא ועודא דר' יהודה
בר אילעאי פ' צמה מדליקין י"א
ד' ס: ע"י פ' תלמודי מתנין ממנו
כפ"י כמות דלמרינן ואינו סבור
גזרה משום כמות לילה ואיכא טעמא
אחרינא פ' התכלת (מנחות מ:) ומדנקט
האי טעמא שמע מינה דהוא עיקר
ועוד צפרק צמה מדליקין (שם כו:)
גבי האי דפרין דבי היכי דמרבי שאר
בגדים לענין טומאה נרבי נמי לענין
זליית מאשר תכסה זה ומשיה דההוא
מיציע לרבות כמות סומא ומייתי
ברייתא דר"ש שמע מינה דכן הלכה
וסתם ברייתא דפ"ק דקדושין (דף נ:)
ושם גבי מלות עשה שהזמן גרמא
דקמשיב זליית ועוד דרצון דר"ש מוקי
פרק התכלת (מנחות דף מג.) ורלייתם
אזוהי לדתניא ורלייתם וזכרתם ראה
מזוהי זו וזכור מזוהי אחרת התלויה
זה ואיזו זו קריאת שמע אלמא קסברי
קריאת שמע דלזרייתא וקיימת לן
דקריאת שמע דרצון צ"י מי שמתו
(בבב"ב דף כא.) ומיהו מזוהי אין רליית
דהא רב יהודה דלמר ק"ש דרצון
ואשכחן דרמא תכלתא לפירוטא דאינשי
ביתיה דפרק התכלת והוא דריש כאידך
ואיזו זו כללית ועוד יש רליית מפרק
שני דבבב"ב (דף י"ד): דלמר רב יוסף
כמה מעליה הא שמעתא דצמערבא
(אמרין) לא א) (אמר) מלות זליית כלילה
ומסיק דלחמוליה הוו מתחלי וכיון
דמתחלינן גמרינן משמע מהא דלילה
לאו זמן זליית: פ' פסיקתן זו היא עשייתן. גרע עשאה מן
הקוליס ומן הגרדין דלעיל (דף טו.) דאף על פי שעשוין אחרי כן
הזליית לגמרי לא חשיבין ליה עשייתן משום דבעינן תלייה לשם מזה:

פסולין
ותוחבו בכנף ועודנו חוט א' כופלו והרי הן שמונה כפלים ופוסק ראשין שלהן ונעשין שמונה חוטין ורב עמרם שחכ ולא פסקן עד שעשה
כל הגדילים וקשריהם ונמלאת עשין בפסול דאין זה אלא חוט אחד ואתא לקמיה כ"י: הטיל לז' קרנות צבא אחת. שעשה ארבע
כפלים ארוכין כשיעור שתי זלייות ומוחז ראשו אחד בכנף זה וראשו אחר בכנף זה וכפף הראשין עד שהגיעו זה לזה לאמצע ארכה:
מאי לאו קושר. עשה הגדיל צו וצו ואחר כך פסק לאמצע ונעשו שמים ואע"פ שנעשו בפסול דכולה קודם שנפסקה חוט אחד הוא:
נעשין

עין משפט
גר מצוה

א) [טו"ע א"ח ס"י פ"ח
ס"י ב:]
ב) מ"י פ"ה מהלכות
סוכה הלכה כג סמג
עשין ממ טור ש"ע א"ח
ס"י מרוב טעוף ג:
ג) א"י שם הלכה י'
סמג שם טו"ע א"ח
ס"י מרוב טעוף י':
ד) מ"י וסמג שם טור
ש"ע א"ח ס"י מרוב
טעוף א:
ה) מ"י שם טור ש"ע
שם טעוף ב:
ו) מ"י שם הלכה א ב
סמג שם טו"ע א"ח
ס"י מרוב טעוף א ב:
ז) מ"י שם הלכה י'
סמג שם טו"ע א"ח
ס"י מרוב טעוף ב:
ח) מ"י פ"ה מהלכות
ע"ה ז' מ"י פ"ה מהלכות
זליית הלכה י' סמג
עשין טו:

לענין רש"י

טרילי"ד (טרילי"ד י').
להביא נמן על כלותא.
ארי"א (יידר"א). קיסוס
(צמח מטפס).

רבינו חננאל

רבינו חננאל (המשך)
מעשה לשם סוכה בסך
עצמה. אמר ליה רב
הונא, שמואל אמר צריך
לנענע אף על פי שחתכם,
אבל רב מכשר אפילו
בלא נענע, אלא כיון
שקצצו והוציאו מתורת
מחובין ד"י. כי הא דרב
עמרם חסידא תלה זליית
בכילה בני ביתו, זה פי'
בפירוטא דאינשי ביתיה,
והלאם קודם שחזר ראשי
החוטין ופירד החוטין
זה מזה, אתא לקמיה
דרב חייא בר אשי אמר
ליה הכי אמר רב מפסיק
ראשי חוטין וכשרין. ש"מ
מדקאמר רב גבי זליית
פסיקתן זו היא עשייתן,
כך שמע מינה דרבי סוכה
קציצתן מן הקרקע של
גפן ושל דלעת ושל קיסם
היא עשייתן. ואקשינן
על שמואל מיהא דתני
ר' חייא, הטיל לשני
לשתי קרנות, והחוטין
מתחין מזה הקן לזה
הקן כמתחיות חוטין
במסכת. ואחר כך פסק
באמצע והפודו הקרנות
כשרין. שנמצא בכל
ק"ן זליית כמצותן. הנה
בפסיקה בלבד [כשרין].
דלא בעינן מעשה אחר,
אלא אמרינן זה מעשה
הוא חשוב. ורחינן להאי
דתני ר' חייא, כיון
שקושר וצמח מעשה אחר
שפסק ביניהם. והא אתא
לאשמעינן, מהו דתימא

כו' חייבין. דכתיב. תיראו. ומה ת"ל איש. שהוא סיפק צידו לעשות. אשה רשות אחרים עליה. צריחא גנמ'.
 [ופירש"י סיפק. יכולת שאין מוחה צידו. רשות אחרים. זעלה:] וכל מצות עשה שהזמן גרמא. כתב הר"ב כגון כו'
 וליציא פי' בתוספות כמ"ד כמות לילה פטור מליציא מדכתיב (נמדבר טו) וראיתם אותו. ואפי' למ"ד ליציא חובת
 טליח הוא ואפי' מונח בקופסא חייב בליציא. ועוד דצירושלמי [אמר"י] כמות יום שלבשה בליילה חייבת בליציא. אפי' א

ציונים
 כ"ב מ"ע שהרי"ב כו' ע"י
 תוספתא כאן פ"א.
 תוספתא דקטור פ"ב
 גרמות כ' ע"ב שנת פ"ב
 ע"א עירובין כ"ו ע"א
 ר"ה ל' ע"א תנינה ד'
 ע"א מנחות מ"ג ע"א.
 ירושלמי גרמות פ"ג הל"ג
 פסקים פ"ח הל"א. מ"י
 פ"ב מהל' ע"ו הל' ג'.

שינויי נוסחאות
 וכל מ"ע שהרי"ב.
 נמשכ"ר כל. גרמה.

חידושי מהרי"ח

סברת התוספות נכון
 מאוד דבאן לא רצה
 לוותר ר' ע"ב צריך דוקא
 משיכה אבל אמירה לא.
 אבל בעירובין ע"ב נסתובן
 לוותר. ומ"ש הרב הרי"ט
 שזה דוקא וכו'. לדעתו
 מפשטות המשנה שרצה
 לוותר דאלי"כ רק ששה
 כך למה ממשכין מנכסיו
 ימכרו לאחר. וא"ל באמת
 מתחילה היה לו שיה
 דא"כ נפחת השער חדא
 וא"כ היה להמשה לומר
 נפחת השער וחזר ולא
 נטעה לומר כסברת
 התוספות דאם התורה
 היתה בשביל נפחת שער
 או אינו צריך ליתן כלום
 ועוד דא"כ קשה קשיא
 הג"ל דא"כ למה כאן
 צריך משיכה דוקא ועוד
 דתני שם חזר כו' חזר כו'
 חזר בו של עשר ומכרין
 אותה בשו"י ואין סברה
 שיהא תחילה שיה
 המשים ואח"כ יפחות
 השער שלא יהא שיה
 אפי' עשר אלא דאדי
 איירי בנחבון לוותר שם
 כל אחד אף שאינו שיה
 ואח"כ מתחרט לכן
 ממשכנים כו'. ומה
 שכתבתי תחילה על הרב
 הרי"ט למה שכתב למה
 לי רשות הגבוה כספק
 אפשר לומר שכונתו
 להביריתא שאמר שם
 ברף כ"ח ע"ב צ"ב צ"ב
 רשות הגבוה כספק גיבור
 שנתן כו' ע"ש. ואמר הרב
 הרי"ט דלמה לי בשביל
 שנתן הגיבור מעות אפילו
 אמר בעל הבית ליתם
 בפחות קנה שנתן
 אמירתו לגבוה חדא דה"ל
 להרב לפרש. ועוד נוכל
 לומר דשם ג"כ אפילו

חשיב לה זמן גרמא כיון שחיוצו
 תלוי נמה שהזמן גרס לנישמו
 ביום יש לה לחשב זמן גרמא
 שזמן לנישמה גורס החיוצו:
 ונשים פטורות. כדגמרין
 מתפילין מה תפילין נשים
 פטורות [כמפורש במשנה ג' פ"ג

**אֲנָשִׁים וְאָהָד נָשִׁים חַיִּיבִין. וְכָל
 מְצֻנָת עֲשֵׂה שְׁהַזְמַן גְּרָמָה יֵי.
 אֲנָשִׁים חַיִּיבִין וְנָשִׁים פְּטוּרוֹת.
 וְכָל מְצֻנָת עֲשֵׂה שְׁלֵא הַזְמַן**

נשים חייבים. הנניס והננות
 חייבים: וכל מצות עשה
 שהזמן גרמה. שהזמן גרס
 למנה שנתא, כגון שופר, סוכה,
 לולב, וליציא: שלא הזמן

דנכרות] אף כל מ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות. גמ': וכל מ"ע שלא הזמן גרמא. כתב הר"ב כגון מזוזה כו'.
 מזוזה מפורש במ"ג פ"ג דנכרות. מעקה. אע"ג דאית ציה לאו ולא תשים דמים (דברים כ"ג). וא"כ תיפוק ליה
 דנשים חייבות משום הלאו. מסיק הר"ן דלאו ועשה אינם באים כלאחד. דלא תשים דמים הוא כשננה ע"מ שלא
 לעשות. ואעפ"כ מחייב אח"כ לעשות מעקה משום העשה. אבדה. נמי לאו דלא מוכל להתעלם (שם) כשנטלה
 ע"מ שלא להחזירה עבר הלאו. ומ"מ מחייב לקיים העשה דהשז חשיבם (שם). שילוח הקן. אם נטלה ע"מ שלא
 לשלחה עובר משום לא תקח האם (שם) ואח"כ חייב בעשה דשלח לרצנן לאו מעיקרא משמע. כדמוכח צפ' שילוח
 הקן [דף קמ"א]. ע"כ: וב"ב כו'. כתב הר"ב הגי תרי כללי לאו דוקא כו'. ומה שאמר כל אמנם ר"ל הרוב.
 הרמז"ס. ומ"ש הר"ב שהרי מנה צליל פסק. דזמן גרס ונשים חייבות. כדליתא בפסקים [דמ"ג] נשים חייבות
 באכילת מנה דבר תורה שנאמר (שם ט"ו) לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מזות. כל שיטעו צבל
 תאכל חמץ. ישנו צקום תכול מנה. ונשים איננהו צבל תאכל חמץ דמזות ל"ת הוא. ושמתה צמועדים. דכתיב
 (שם) ושמתה צחגך וצחך וצחך. רש"י. והקהל צחג הסוכות דכתיב (שם ל"א) הקהל את העם האנשים
 והנשים. ומ"ש הר"ב דת"מ כו' ממ"ע שלא הזמן גרמא ונשים פטורות. ת"ת פירשו צפ"ג דנכרות. פריה
 ורביה כח"ק דסוף פ"ו דיצמות דהלכתא כותמיה. פדיון הבן מפורש לעיל: וב"ב כו'. כתב הר"ב וילפינן לה
 מדכתיב איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם וכו' לכל עונשין וכו'. פירש"י ולאין עונשי מלקיות הן.
 [ובגמ' *] אי מהכא אימא דוקא משום כפרה חס רחמנא עלה פי' המוס' כגון עריות דכתיב בנשים עונשין. כתב
 רחמנא (שמות כ"ה) אשר תשים לפניהם השוה וכו' לכל דיניס ועיין צמוס' ספ"ק דצ"ק דט"ו. ואי מהכא ה"ל משום

* כל הדברים המוסגרים האלו חסרים בד' קראקא ואיתנייהו בד"פ.

פירוש המשניות להרמב"ם

האשה בעולת בעל שאין חיוב עליה מתורת הכבוד אלא מה
 שאפשר בידה לעשות מפני עסקי בעלה המתחייבין לה מתורת
 הוונג לפי מה שנתבאר בכתובות (פ"ה הל"ה).

מלאכת שלמה

דחורת ה' צפיק על ח"ת או על פדיון הבן להקישא אליו ולומר דכי
 היכי דנשים פטורות מתלמוד או מפדיון דהיינו מ"ע שלא הזמן
 גרמה ה"ר פטורות מכל מ"ע שלא הזמן גרמה כמו דמקיש לפיטור
 דהזמן גרמה לתפילין אלא ש"מ מדכתיב האי יקשא לתפילין דהוי
 הזמן גרמה מכלל דשאר מ"ע שלא הזמן גרמה נשים חייבות
 ולר"מ דק"ל צפ' צחג דעירובין דתפילין הוי מ"ע שלא הזמן
 גרמה יליף לה למ"ע שהזמן גרמה דנשים פטורות מבנין אב וגמר
 מראהו דכתיב זה יראה כל וכו' וי' פרכת וי'לף לחיובא ממנה
 והקהל אינו ס"ל דשני כתובים באים כלאחד אין מלמדן ולר'
 יהודה נמי דסגור בתפילין כר"מ וס"ל דשני כתובים הבאין כלאחד
 מלמדן הכול שלשה כתובים איכא מנה שמתה והקהל ולכ"ע שלשה
 אין מלמדן. כ"ב מ"ע שהזמן גרמה וכל מ"ע שלא הזמן
 גרמה. האי כל רוצה לומר הרוב דהא אין למדן מן הכללות
 ודכתי' רש"ל. וכתב הר"ן ז"ל אהא דקמי' בצריחא צממא או
 היא מנות עשה שהזמן גרמא סוכה ולולב שופר וליציא ואזו

ראשון לציון

חייט ר"ה וכל מצות
 עשה שלא כו' מסיק
 הר"ן דלאו ועשה כו'.
 ע"י יס"מ.

תוס' רעק"א

ד [אות כן] חייט ר"ה וכל
 מ"ע שלא כו' וא"כ
 תיפוק ליה דנשים
 חייבות. כך הקשה חו"ט
 ומהצ"ח דמירי הכא
 בלקה ע"מ לשלח וכן
 במעקה שבנה ע"פ לבנות
 מעקה דליכא רק עשה

י כ י

יאמר נראה דכרי אהא או אמי [ודוקא צפניו, אבל שלא צפניו, אפילו
 לחלוק על אביו מותר בד"ת י"ד ר"מ], ולא חזיר שמו אפילו שלא
 צפניו. ואית הרי יעקב אבינו אמר אלהי וגו' ופחד יצחק היה לי. י"ד
 כיון שהחזיר עליו שמו של הקב"ה הו"ל כאומר אבי מרי, דפחד
 יצחק. היינו שהוא עבד ד' ויראהו על פניו, והרי צב"ג גם צב"ו
 מותר שלא צפניו [כ"ד רמ"ב סט"ו] וכ"כ בצניו [פי' ש"ן רמ"ב סק"ו].
 אמנם דכרי קאמר יעקב אבינו נמי שמה קצרו יצחק ורצקה אשתו.
 וז"ל דמורא דלאחר מיתה מדרבנן הוא. וי"ל ראה מקידושין [ל"א ב']

תפארת ישראל

ששמע שאמו צאה אחריו לא"י וי"ל לקראתה, וי"ל דה"ט
 דעשה דכבוד א"י"א דוחה לל"ת דליציא מא"י לח"ל. וכשמלא אח"כ
 שמתה אמר אליו ידענא לא נפקי, ש"מ משום דאו כבוד ומורא אינו
 רק מדרבנן, ואינו נדחה ה"ל, ואפילו הכוהו או קללוהו א"י"א צב"ו
 עם, שתיק. אינה כבוד. מאתנין ומתקן ומליציא, מכניסן ומוליאן, ואם
 אין להן יתן להם צב"ו פנים יפות, וכל עם שירצה אותן צב"ו, ואם
 לפיכך וכל שצמוריה אמר דבר חסרין בכבוד, ואפילו לאחר מותו, ואפילו
 כשיפסידו מעומיו לא יכלימין י"ד טז. נה שחליה צמן.

ציונים

וכפ מצות לית כו. מיי סס. חוץ מבפ תקיף. מיי סס. ח הפסיכות. ליו ע"ה

שינוי נוסחאות

כ"ה נד ריחל ויניחל וי"פ וי"ק ויכ"ק ומשכ"כ ד' ויחלה. והוא פעל יחל ומפיק יחל והג' נקוד נשוא והרש והמ"ס קמל"ן; נד"ג ומשכ"ר ומשכ"ב הדקדוק גרמא. (אנשים חייבין אנשים פטורות. כ"מ למא. וכו' מ"ע שלא הזמן גרמא (אחד אנשים ואחד נשים) חייבין. כ"מ ושאי (נר"ף ושלא.) הזמן גרמא חייבות. ולמא; נמשכ"ר למא מן וכל מ"ע עד וכל מל"ת. וכו' מצות לית. נפ"ק ומשכ"ר כל מצוה בל"ת. אחד אנשים ואחד נשים. נד"ג ומשכ"ר. האנשים.. הנשים. מבפ תשחית ובפ תקיף. נד"ג מבפ תקיף וכל תשחית (ועי' נפ"י הרמב"ם.) וכ"ה נפ"ק וכ"ה נמשכ"ר ד' ראש וכ"ה נפ"ק (וסס ומכל תשחית) אן נמשכ"ר ד' נוסחאנו. ובפ תמא. נפ"ק ומשכ"ר ומכל תמא. ח הפסיכות והתנועות

תוספות חדשים

ח במשנה הפסיכות כו. הקשו נמוק' דף י"ד למא לא תני כל סדר ראשון לציון

תוספות חדשים

ח במשנה הפסיכות כו. הקשו נמוק' דף י"ד למא לא תני כל סדר ראשון לציון

חידושי מהרי"ח

הבחה אינו שיה כל כך קנה הטעם רשות הגבוה בכסף רק באמת בזה פסק הרמב"ם בפ"ט

תוס' רעק"א

לחוד. אבל הר"ן נקט הקושיא דפשיטא דהכא אפילו אם הויג חייבות אפי' בעשה דכל לאו ועשה שהויג כיון דחייבות על הלאו חייבות ג"כ על העשה כדאמרי גבי שטן שריפה וכיוסו דהם דאין עשה דוחה לל"ת ועשה א' האנשים וא' נשים שרים כדבר ומסיק דהוה רק היכא דלאו ועשה באים כא' דחמדי אין נפרדים זה בלא זה אבל באלו דאין תמיד באים כא' דמשכחת בנטלה ע"מ לשלח

דחיותא הוא דאי אין עליה דין הכל גזלים אומה והיא גזלת אחרים והכל נדילין הימנה כתב רחמנא (שס) והמית איש או אשה כשור המועד שהרג השוה וכו' ואי מהא משום דאיכא איבוד נשמה חס רחמנא אכל הנך תרמי אימא לא. לריכאן. ועמ"ש נמ"ז פ"ד

דכ"ק: וכפ מצות לא תעשה כו. כתב הר"ז והאי כללא דוקא כו' וכ"כ הרמב"ם. ואין להקשות מדפ"י נפרק בתרא מ"ד ללא הוזהרו כשרות להנשא לפסולים. דהא אמרי' נגמ' פ"ט דינמות דפ"ד. דכל היכא דהוא מוזהר. היא מוזהרת. שכסם שההכן מוזהר שלא ליקח אשה זונה וחללה. כך היא מוזהרת שלא

תשאנו. וכל היכא דהוא לא מוזהר. כגון חלל בכשרה היא לא מוזהרת שנמלאת אומר דגם צוה השוה האשה לאיש: חוץ מבפ תשחית. כתב הר"ז זקנך ולא זקן אשמך אפי' העלמה זקן. רש"י: ח הפסיכות וכו'.

דכתיב פאת זקנך, ולא כתיב פאת זקנכם, מאי' זקנך, זקנך ולא זקן אשמך: ח הפסיכות והתנופות. אינה סומכת, ואינה מניפה,

פירוש המשניות להרמב"ם

גרמא הם מצות שאדם חייב לעשותם בזמן מוגבל וכשלא יהיה זה הזמן נתבטל חיובם כמו הסוכה והלולב שופר תפילין וציצית שהם מחויבין ביום ולא בלילה וכל מה שדומה לזה. ומצות עשה שלא הזמן גרמא הם המצות המחויבות בכל הזמנים כגון מוזהר ומעקה והצדקה וכבר ידעת שהעיקר אצלנו אין למדין מן הכללות ומה שאמר כל אמנם ר"ל הרוב ואמנם מה שהנשים מחויבות ממצות עשה ומה שאינן מחויבות ממה שמגיע אליהן אינו תלוי בכלל ואמנם נמסרים על פה והם דברים שבאו בקבלה הלא ידעת שאכילת מצה בלילי פסחים ושמחה במועדים והקדל והפלה מקרא מגילה ונר הנוכה ונר שבת וקידוש היום אלו כולם מצות עשה שהזמן גרמא וכל אחד מהם מחויבות על הנשים כמו שהם

מלאכת שלמה

היא מ"ע שלא הזמן גרמה מוחה מעקה אבידה ושלוח הקן וכתב הוא ז"ל דפרושי קא מפרש היכי דמי וכגון קמני אכל ממנא לא מני להו דל"כ שייך טובא דהזמן גרמה שייך תפילין ודל"ה וכלא הזמן גרמה שייך חלה ומרומה וכספי הדס ואחריו טובא אלא כגון קמני ולישנא הכי דייק דקמני אלו היא מ"ע ולא קמני אלו הן ע"כ. ונמוק' ז"ל הקשו היכי קרי לציית מ"ע שהזמן גרמה למ"ד לציית חובת טלית הוא כיון דכלי קופסא חייבין לציית והתם ליכא זמן גרמה כלל דצין ציוס צין גלילה חייבין ולפ"י לציית חובת גגרה הוא קשה דכמו דכסות לילה פטורים כשהוא לובש ציוס הי"ג כסות יום חייבת כשלוש גלילה דהכי אמרי' בירושלמי כסות יום שלושה גלילה חייבת לציית ואפי' למ"ד לציית חובת גרס לצייתה ציוס יש לה להשכח זמן גרמה שזמן לצייתה גורס

גרמה. כגון מוחה, מעקה, אבידה, ושלוח הקן. והני תרי כללי לאו דוקא, דקיי"ל אין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בהם חוץ, שהרי מנה גליל הפסח, ושמחה במועדים, והקהל חגג הסוכות, כולן מ"ע שהזמן גרמה הן ונשים חייבות.

ומ"ת, ופריה ורביה, ופדיון הבן, ממ"ע שלא הזמן גרמה הן ונשים פטורות. אבל כללא בתרא דכל מצות לא תעשה אחד אנשים ואחד נשים חייבים, חוץ מכל חקיף וכל תשחית וכל תמא למתים, כללא דוקא הוא, וילפינן ליה מדכתיב (במדבר ה') איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם, השוה הכתוב אשה לאיש

לכל עונשין שנמורה: חוץ מבפ תקיף ובפ תשחית. דכתיב (ויקרא י"ט) לא תקיפו פאת ראשכם, ולא תשחית את פאת זקנך. כל שיטתו בהשחמה ישנו בהקפה, וכל שאינו בהשחמה אינו בהקפה. והני נשי הואיל ולימנהו בהשחמה לימנהו בהקפה. ומנלן דלימנהו בהשחמה, ובפ תמא למתים. דכתיב (שס כ"א) ח הפסיכות והתנופות. אינה סומכת, ואינה מניפה,

י כ י תפארת ישראל י כ י המלכות. [1] ואף על גב שלא הוזהרו מלהנשא לפסולים. היינו רק בהנך שאין האיש זר מוזהר, כגון כהנה לחלל או לגר וכדומה, אבל כהם הוא מוזהר גם היא מוזהרת [ועי' קידושין ע"ו פ"א]. [2] הוקן אס יש לה. נט פילוח הראש. ס אס היא בת כהן. סא לסמוך ידיו על

וכדומה באיך דחייב בעשה וליכא לאו בזה אין הנשים מצוות על העשה וא"כ י"ל המיירו הכא בכל גזוני ואשמועי' דחייבות אפי' על העשה ע"ש ופליגי תוס' והר"ן בזה היסוד תוס' ס"ל רכל עשה ול"ת בעשה מצוות רק על הלאו ולא על העשה (ועל הוכחות הר"ן משמן שריפה כתב תוס' כיון דהלאו אלים שיש עמו עשה ככה"ג אין עשה דוחה לל"ת) ולהר"ן הנשים מחויבות. גם בעשה היכא דתמיד העשה והלאו באים כא' כמו במלאכת י"ט. (אוח"כ הר"ע ר"ה שלא הזמן גרמא. ונשים חייבות וכן בקידוש היום נשים חייבות ודרשין זכור ושומר כדבור אחד נאמרו כל שיטתו בשמירה ישנו בזכירה. וכן במצות דרבנן מחייבות במגלה ונר הנוכה דאף הם היו באותו דגס. (אוח"כ) שפ"ה חוץ מבפ תקיף. מאי

אורח חיים

כבר בארנו בסוף המשנה שאם היו שם עדים הרבה וכווננו השנים עדותם. והאחרים אומרים כל אחד מהם אינו יודע. שתתקיים העדות בשנים אף בחקירות. ואעפ"י שבמקום אחר הקשו שלשה לשנים שאין השנים נזומין עד שיוזמו כלן אם העידו כל אחד ואחד תוך כדי דבור של חברו. וכן אם נמצא אחד מהם קרוב או פסול. אין הדין כן באיני יודע שכל שהוא אומר איני יודע באחד מן הדברים שהזמה תלויה בהם הרי עדותו כמו שאינו ואין עדות האחרים משתלשלת לעדותו כלל.* ויש חולקין בזה ממה שאמרו בכאן כמאן דלא כר' עקיבא דמקיש שלשה לשנים וכבר פסקנו² כר' עקיבא. ואין הדברים נראין שהרי רבא שאמרה בן אינו חולק עם ר' עקיבא בהזמה ובקורבה ופסול. וזה שאמרו דלא כר' עקיבא כלומר אין דבר זה הולך על אותה שטה. ומכל מקום אם הכחיש השלישי את השנים אף בבדיקות עדותן בטלה. ובדיני סמוגות אם אמר אחד איני יודע עדותן קיימת. ואם הכחישו זה את זה בחקירות עדותן בטלה. בבדיקות עדותן קיימת. כמו שבארנו בפרק בורר.³

ד הרואה לבנה בחדושה מברך בא"י אמ"ה. אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם חק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם ששים ושמחים לעשות רצון קוניהם¹ פועל אמת שפעולתו אמת וללבנה אמר שתתחדש להיות עטרת תפארת לעמוסי בטן שהם עתידים להתחדש כמותה ולפאר את יוצרם על כבוד מלכותו בא"י מחדש חדשים. ונשים² ועמי הארץ שאינם יודעים לברך מברכין בא"י אמ"ה מחדש חדשים. ואין מברכין בה הטוב והמטיב אעפ"י שמיתוסף לנו אור בתוספת שלה שהרי אין מברכין דיין האמת על חסרונה. והטעם שכל שדרכו בכך ואי אפשר להשתנות אין בה ברכת הטוב והמטיב. כל המברך על החדש בזמנו כאלו מקביל פני שכינה שהרי זה הערה והתבוננות לחדוש הבריאה. ומתוך כך צריך שיברך מעומד. והזכירו בכאן על מקצת חכמים שהיו קופצין³ ומברכין. וכן נהגו רבים עכשיו לעשות שלש קפיצות דרך שמחה וחבת מצוה. ועד אימתי מברכין אם לא בירך בלילה ראשונה מברך בשניה וכן עד שתחמלא פנימחה ותעשה כנפה. והוא עד ששה עשר יום בחדש. אבל מכאן ואילך ישנה היא ואין ראוי לברך עליה כלשון

א. עיין תומים סי' ל' סק"ג שתי קושיות הלח"מ על הרמב"ם הלי' עזרת פ"ב ה"ג שאחר שפסק כר' עקיבא איך פסק כאן בא' אומר איני יודע שתתקיים העדות בשאר וקושית הלח"מ הוא סברת היש חולקין שמביא רבינו וגם תירוצו של התומים כלול בתירוצו של רבינו. ב. רש"י במשנתנו מ' א' ד"ה חקירות אמר א' נקט תירוצו של רב ששת. ג. לעיל ט' א'. ד. כי בזה הא' כמי שאינו משא"כ בקר"פ עיין תומים שציינתי באות א'. ה. ל' ב'. ו. בגמ' מ"ב א' תמצא הרבה שנויים בברכה זו. ז. דלא כמג"א או"ח רס"ו תכ"ז שב' דהגמ' לישנא בעלמא נקט. ח. רבינו מפרש בן לשון מכתפי שמוזכר בגמ' מ"ב א' אבל הסור באו"ח סי' תכ"ז נראה שמפרש שהיו נושאים אותם ור"ל על כתפם וכן לעיל ד' ב' רש"י ד"ה מכתפי כ' נושאין אותן על הכתף ואולי גירסא אחרת היה לו לרבינו.

בהקפה. בל תטמא למתים, שנאמר (שם כא, א) אמור אל הכהנים בני אהרן, ולא בנות אהרן²⁷⁰. וכל מצות עשה שלא הזמן גרמא נשים חייבות²⁷¹, חוץ מפריה ורביה ותלמוד תורה²⁷². פריה ורביה, שנאמר (בראשית א, כח) פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה, וכבשה כתיב, האיש דרכו לכבש ואין האשה דרכה לכבש. ועוד, דגבי יעקב אשכחן (שם לה, יא) אני אל שדי פרה ורבה, ולא קאמר פרו ורבו²⁷³. ותלמוד תורה, שנאמר (דברים יא, יט) ולמדתם אותם את בניכם, ולא את בנותיכם²⁷⁴. ושהזמן גרמא נשים פטורות, כדילפינן במסכת קידושין (לה, א) מתפילין שהוקשו לתלמוד תורה דכתיב ביה (דברים ד, ט) והודעתם לבניך, ולא לבנותיך²⁷⁵.

[לז] והטעם שנפטרו הנשים ממצות עשה שהזמן גרמא, לפי שהאשה משועבדת לבעלה לעשות צרכיו, ואם היתה מחוייבת במצות עשה שהזמן גרמא, אפשר שבשעת עשיית המצוה יצוה אותה הבעל לעשות מצותו, ואם תעשה מצות הבורא ותניח מצותו אוי לה מבעלה, ואם תעשה מצותו ותניח מצות הבורא אוי לה מיוצרה, לפיכך פטרה הבורא ממצוותיו, כדי להיות לה שלום עם בעלה²⁷⁶. וגדולה מזאת מצאנו (שבת קטז, א) שהשם הגדול

ובתוס' הרא"ש ד"ה גברי ותוס' ה"ר שמואל ב"ר יצחק שם לד, א איתא הדרשה 'בניכם ולא בנותיכם'. וראה עוד בספר המצוות להרמב"ם עשה יג מהמכילתא פ' בא, ותורה שלמה שם יג, ט אותיות קי-קיא ומילואים שם סי' לח. וראה תורה תמימה דברים יא, יט אות מח בשם מעין גנים לר"ש הרקולטי, וכן אבי עזרי קמא פ"א מהל' ת"ת, וכן מפורש בשו"ת מהרי"ל החדשות סי' מה אות ב שרק לאב אסור ללמד לבתו אבל היא עצמה מותרת ללמוד, עי"ש. [ועי' מילואים מו].

276. וכיו"ב כתב בפירוש רבינו יוסף בכור שור על התורה ויקרא כד, מב, וכ"כ בספר מלמד התלמידים לרבי יעקב אנטולי פרשת לך לך דף טז, א, וכ"ה בספר חסידים (מהדורת מק"נ) סי' תתריא, וראה גם באורחות חיים הל' מילה סי' א וכל בו סי' עג. וראה קידושין ל, ב 'איש סיפק בידו לעשות אשה אין סיפק בידה לעשות מפני שרשות אחרים עליה'.

270. שם ע"ב. 271. שם כט, א. 272. שם לד, א. 273. יבמות סה, ב. ולפי"ז גם מצות קידושין שהיא במנין המצוות, ראה ספר המצוות לרמב"ם עשה ריג, תלויה בזה, דהואיל ונשים פטורות מפו"ר הרי הן פטורות גם ממצות קידושין, וכלשון הרמב"ם פכ"א מהל' איסורי ביאה ה"ט דמצות קידושין ונישואין היא כדי לפרות ולרבות, ולפי"ז גם ברכת אירוסין אם היא ברכת המצוות כשיטת הרמב"ם פ"ג מהל' אישות הכ"ג, האשה פטורה מברכה זו. 274. קידושין כט, ב. 275. וצ"ע, כי לפנינו בגמ' לא הוזכר כלל הך קרא, ואמאי לא סגי ליה מה שהביא הוא עצמו 'ולמדתם אותם את בניכם ולא את בנותיכם'. וראה קידושין ל, א דילפינן מהך קרא חיוב ת"ת לבני בנים. וראה בתוס' שם לד, א ד"ה גברא שכתבו כדברי רבינו, ועיין מסורת הש"ס שם. ובספר מתורתן של ראשונים (לרז"ו לייטער) קידושין כט, ב

הנכתב בקדושה ובטהרה נמחה על המים כדי להטיל שלום בין איש לאשתו.

[לח] ויש שבע מצות עשה שהזמן גרמא ונשים חייבות בהן, ואלו הן, שמחה והקהל²⁷⁷ וקידוש היום ואכילת מצה בלילי הפסח ומקרא מגילה ונר חנוכה וארבעה כוסות של פסח²⁷⁸. שמחה היא גזרת הכתוב, שנאמר (דברים טו,

שמדינא האשה מחוייבת במצות יום טוב דכולו לה, א"כ איך תפטר מחיובה ע"י מה שמשועבדת, ועי"ש מה שכתב בזה. והנה חזינן שיטת הקדמונים ביסוד המצוות שעל האשה שהן תלויות בשעבוד לבעלה, ולפ"ז י"ל בדעת הלבוש דגם בכה"ג כל שהשעבוד לבעלה סותר המצוה, הרי השעבוד קודם. וע"ע להלן הערה 296. וראה בשיטמ"ק חולין ב, א לענין שחיטת נשים ומה שכתב הרב המהדיר שם. ועי' שו"ת משיב דבר ח"ה סי' עב.

ובעיקר טעם זה של רבנו והקדמונים דטעם פטור נשים הוא משום שמשועבדות, והרי בפשוטו הוי טעמא לדין תורה, וא"כ בהכרח שגם השעבוד הוא דין תורה, ויש לציין להגמ' קידושין ל, ב 'מפני שרשות אחרים עליה, ותוס' שם ד"ה שיש, ועי"ש בספר יד דוד, וכן באוצר מפרשי התלמוד שם הערות 122-132, וכן 154-160, ושם לא, א שאתה ואמך וכו'.²⁷⁷ קידושין לה, א. 278. צ"ע אמאי לא חשיב גם מצוות עשה דשחיטת הפסח ואכילת הפסח וכמו שכתב הרמב"ם פי"ב מהל' עכו"ם ה"ג, עי"ש, ואכן צ"ע על גוף הגמ' קידושין לה, א שלא הזכירה מצוות הפסח, וראה שו"ת יהודה יעלה או"ח סק"ז, וגם צ"ע אמאי לא הזכירה מצות סיפור יציאת מצרים בליל פסח, וראה חזון עובדיה על הל' פסח סי' כ שהאריך בזה. וכן דנו האחרונים על מצות תשביתו לנשים, וראה שאגת אריה סי' פב, זכרון יצחק (הויכגלרנטר) סי' לט וראה בליקוטי סופר מצות הקרבת קרבן פסח סוג אשה מש"כ בזה בשם האחרונים. וראה שו"ת תשב"ץ ח"א סי' ג

ותוס' שם לה, ב ד"ה ונילף. ועיין להלן פ"ה אות כא והערה 185 שם. וראה גם מגן אבות לרשב"ץ פ"ב מ"א ד"ה והוי זהיר, ואמרי שפר להר"י חלאוה עה"ת פרשת ויחי עמ' תג, והועתק בשיטת הקדמונים ב"ק עמ' שלד. ועי' שו"ת זכר יהוסף או"ח סי' סט אות ו, שו"ת בית דוד (לייטער) סי' ע. וראה פנ"י קידושין כט, א בתוס' ד"ה אותו, וכן המקנה וחי' מהר"י בי רב ורש"ש שם. [באמרי שפר שם עמ' תנא הביא בשם רס"ג ורי"צ גיאת מניין שלושים מצוות שאין הנשים מחוייבות בהן, וצ"ע שלא הזכרו מצות קידושין וגירושין, אם נשים מצוות בהן או לא]. ועי' דברי שלום למהר"י אדרבי ח"ב דרוש כו שמבאר ענין פטור נשים מהרבה מצוות באופן אחר, עי"ש, וראה עוד שו"ת כנף רננה או"ח סי' צא. וראה או"ש פי"א מהל' טומאת צרעת ה"ז שכתב על פי דברי רבינו לחלק בין מצוות שאי אפשר לעשותן על ידי אחר, שבזה פטרה התורה את האשה, ובין מצוות שאפשר לעשותן ע"י אחר שלא פטרה התורה, ועי"ש מה שמיישב על פי חילוק זה, ולפ"י טעם זה אין מקום לחלק בין אם היום גורם את המצוה או שהמצוה היא בזמן מסויים דוקא, ראה דברי יחזקאל סי' מה, טורי אבן חגיגה טז, ב ד"ה בני ישראל, גליוני הש"ס גיטין לח, ב, תורה שלמה פ' יתרו יא, ג אות נ. [ועי' מילואים מז].

וראה שו"ת רע"א מהדו"ק סי' א בהשמטות מה שתמה על הלבוש או"ח סי' תקצו ס"ב דאע"פ שהמתענה בר"ה אסור לו לבשל וצריך לקיים כולו לה, מ"מ האשה משועבדת לבעלה ומבשלת לו, דאם נאמר

כבר הזכרנו בפ' פסוק מב, שנשים פטורות מסוכה. סוכה היא מצוות עשה שהזמן גרמא (קדושין לד ע"א); ובדרך כלל נשים פטורות ממצוות אלה. כך הן פטורות ממצוות ציצית, תפילין, שופר, לולב, סוכה, ראייה, חגיגה; יוצאים מכלל זה קידוש, פסח, מצה, שמחה, הקהל. מספר החריגים הוא כמעט כמספר הנוהגים על - פי הכלל. שבת ופסח הן הגדולות שבמצוות היסוד של היהדות, החוזרות מזמן לזמן; ונשים חייבות בהן - לא רק מהבחינה השלילית (איסור מלאכה ואיסור חמץ), אלא גם מהבחינה החיובית (קידוש - "זכור" - בשבת, קרבן פסח ומצה בפסח). ואף - על - פי שהן פטורות מראייה ומחגיגה, הרי הן חייבות להשתתף בעליית רגלים - על - ידי שלמי שמחה (ראה תוספות קידושין לד ע"ב ד"ה אשה) ועל - ידי הקהל אחת לשמיטה; נמצא, שפטור הנשים משאר מצוות עשה שהזמן גרמן איננו יכול להיות תלוי בפחיתותן; כאילו התורה סבורה, שאין הן ראויות לקיים אותן מצוות. אלא נראה לנו, שקרוב מאד לומר כך: התורה לא חייבה את הנשים במצוות אלה, מפני שאין הן זקוקות להן. שהרי זה כל עצמן של מצוות עשה שהזמן גרמן: הן מבטאות אמיתות, מחשבות, עקרונות והחלטות על - ידי מעשים סמליים; והן מחדשות ערכים אלה מפרק לפרק, למען נשיב אותם אל ליבנו ונגשים אותם במעשינו, והתורה מניחה, שיש לאשה דביקות יתירה ונאמנות של התלהבות לייעודה; והנסיגות המזומנים לה בתחום ייעודה - סכנה מועטת נשקפת לה מהם; משום כך לא היה צורך להטיל עליה את כל המצוות, המוטלות על האיש; כי האיש טעון זירוז חוזר ונשנה לנאמנות בקיום ייעודו; ויש צורך לחזור ולהזהיר אותו מפני כל רפיון במילוי תפקידו. וכך אתה מוצא גם במילה, שהיא המצוה המכוננת של עם ישראל: ה' לא ראה לנחוץ להבטיח את בריתו - במקום המילה - על - ידי סמל נצחי אחר גם בחוג הנשים. וכן אתה מוצא גם במתן תורה (שמות יט, ג): ה' פנה אל הנשים תחילה ובנה על נאמנותן ומסירותן; והעובדה נשתמרה בתודעה הלאומית ועברה מדור לדור: בכל התעיות והירידות של עמנו הרי בשכר נשים צדקניות זכו ישראל לגאולה (עי' סוטה יא ע"ב); הן ששמרו וטיפחו את זרע התחייה. - רק פטור הנשים מראייה ומחגיגה מתבאר, כנראה, בדרך אחרת: כי הייצוג הלאומי הפומבי של התורה - שהוא המזמן את האומה אל המקדש - הוא בראש ובראשונה מתפקידי האיש

שגם הבעל והאב צריך להשתדל עבור זה שיהיה להם ממה לזון אחר מיתתו אף שלא הטילו עליו חובה. ולכן באשר שהבטחה ליכא לנשי וצריכה לזכותם גדולים מן הראוי כשרואה שבדרך פרנסתו לא יוכל להשאיר הרבה אלאחר מיתתו, שיקח אינשורענס שיהיה סך גדול ע"י שישלם בכל השנים שיחיה רק מעט בכל שנה לפי מה שאפשר לו, שעל מה שכבר ישאיר לאשתו וב"ב לא יצטרכו לזכותם גדולים שיהיה קיים להם, דאדרבה להפסיד להם ממה שכבר יש להם הוא רק כאם ח"ו יתחייבו לעונשים שע"ז רוב נשים כשרות שומרי תורה הם בחזקת זכאות שיתקיים אצלם מה שנשאר להם.

וממילא מובן לפ"ו כשיש לו להשיג בעד סך ד' מאות לשנה שיכול לבזבז על ביטוח שני מיני ביטוח, אחד הוא רק לסך ט"ו אלף ויש לו מעלה שכשיזכה לחיות בן ס"ה שנים בחסד השי"ת יתנו לו ביטוח איזה סך קצוב, ואחד הוא על סך חמשים אלף אבל לא יתנו כלום בחייו אלא רק לאחר מיתתו יתנו לאשתו ובניו, שיותר טוב שיקח ביטוח על חמשים אלף כדי שיהיה לאשתו ובניו יותר שיכולו לזון ולהתפרנס בהרוחה. שהוא עצמו כשיאריך השי"ת שנותיו אין צורך לו כל כך לביטוח, שהרי מובטח מהשי"ת באיזה פרנסה גם בלא זכותים ויהיה גם לאשתו ובניו, ואם ח"ו יתענש שלא יאריך ימים כל כך הרי לא יהיה לאשתו וזרעו כשלא יהיה להם זכותים גדולים ונחוצי עבורם ביטוח כדלעיל. ולכן טוב שיקח החמשים אלף ביטוח אף שיהיה זה רק לאשתו ובניו. אבל באשר תמוהין לי איך אפשר שבעד סך קטן של ארבע מאות לשנה יתנו ביטוח חמשים אלף שהוא סך גדול, לכן אולי יש איזה תנאים לתשלומי החמשים אלפים שלא ידועים לי ואולי לפי התנאים אין ליעץ כן לכן אם יש איזה תנאים בהתשלומין יודיעני כתר"ה ונתיישב עוד בדבר.

ידידו מוקירו מאד,

משה פיינשטיין

סימן מט

בענין התנועה החדשה של נשים השאננות והחשובות

בע"ה.

י"ח אלול תשל"ו.

מע"כ ידידי הרה"ג מוהר"י קעלעמעד שליט"א רב בבאסטאן בקהלה חשובה.

הגה בדבר הנשים השאננות והחשובות אשר בעניני הנהגות המדינות בעולם הן גם כן מהלוחמות יחד עם התנועה כו עם הנשים הלוחמות בזה מכל העמים שבעולם, אבל נשים אלו שהן שומרות תורה

דאמרה מזוני לא יהבי לה, ופרש"י שידועת להתפלל וכתב מהרש"א בח"א דלרש"י הוא לענין מזל המזלה תלוי במזל הזכר והביא כן גם מתוס' סוטה, וא"כ כשצריכה בעצמה להתפרנס תלוי בתפלה כשיקבל השי"ת תפלתה עיי"ש, ונמצא לפירוש זה שהזכר כל זמן שהוא חי יש לו הבטחה לפרנסתו אף שלא יזכה שיקבלו תפלתו ולא רק לפרנסת עצמו אלא גם לפרנסת אשתו וב"ב המוטלים עליו מדינא וממנהגא וכדאמר רבא במ"ק דף כ"ח מזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא תליא מלתא, ואם הוא במזל טוב הרי יהיה לו גם עשירות שיהיה ממילא גם לאשתו וב"ב, ואף כשיתן השי"ת לו ברכה מאיזה זכות יתן הברכה גם לאשתו כדאיתא בברכות דף נ"א דאמר עולא אין פרי בטנה של אשה מתברך אלא מפרי בטנו של איש וה"ה לכל הברכות שנאמרו בקרא ההוא שמתברך האיש וטמילא מתברכת גם האשה, וכן מוכרח דהא הכוס של ברכה הוא לברכה גם בזקנים שלא שייכין להוליד שוב והוא הברכה רק על ענינים האחרים כשלום הגוף ומזוני רוחי וכדומה, וגם ע"ז אמר עולא שא"צ לשלח כוס של ברכה להאשה משום שהיא מתברכת ע"י האיש. ואם ח"ו אינו במזל טוב עכ"פ זימין לו השי"ת פרנסתו אף אם הוא באופן דחוק וע"י עבודה וטירחא גדולה ובמה שיזמין לו יהיה גם להאשה וב"ב. ולכן כל זמן שיאריך השי"ת ימיו אף כשיזקין איכא הבטחה שכרכו בידו ולרבה דתלוי במזלא כפי שהקציב הקב"ה יש שהוא באופן קל בלא טירחא וגם בשפע ברכה, ויש שבאופן קשה בטירחא גדולה וגם במזונות מצומצמים, אבל בכל אופן יהיה ממילא גם לאשתו וב"ב. אבל אחר שימות שאשתו תהיה אלמנה שתצטרך בעצמה להתפרנס, שאם לא יהיה לה זכות גדול שיקובל תפלתה הרי לא יהיה לה מזונות ואף אם בחסד השי"ת יזיה לה מזונות לא יזיה לה בהרוחה, ואף שבב"מ דף פ"ד א"ר יחנן לאחתיה שאף שתהיה אלמנה לא יחסר לה מקרא ואלמנותיך עלי תבטחן, פשוט שהוא ברכה שלו לאחתיה שיקבל השי"ת תפלתה, וגם אפשר ידע שהיא ראויה שיקבל השי"ת תפלתה מצד צדקתה, וגם בזכות הבטחון הגדול שיהיה לאשה תזכה שהשי"ת ישלח לה פרנסתה בעדה ובעד זרעה שלא כל נשי זכיין לזה, עכ"פ האשה צריכה לזכות יותר גדול מכפי הצריך האיש, שיש לחוש שמא לא יהיה לה זכות הגדול שלכן אף שעל הבעל ליכא חיוב מזונות אלאחר מיתתו לזון אלמנתו ובניו, ואף שתיקנו חכמים מזונות לאלמנה וכן להבנות אלאחר מיתתו, מ"מ אין עליו חיוב לטרוח בחייו הרבה כדי להרויח יותר מצורכו בחיים כדי שישאר עבור מזונות האלמנה והבנות, והתק"ח היא רק באם נשארו ממנו נכסים חייבין הבנים לזונם, מ"מ מאחר שאנו רואין שחכמים השתדלו לתקן שיהיה מזונות להאלמנה ולהבנות, מובן

רוצות להכניס מלחמתן גם במה שנוגע לכמה דיני התורה ויש מהן אשר מתפללות בטלית וכדומה בעוד דברים, ורוצה שאביע בזה דעתי בעצם הדבר ואיך שיתנהג כתר"ה.

הנה ראשית צריך לדעת כי מעיקרי האמונה הסהורה שלנו שכל התורה בין שבכתב בין שבעל פה ניתנה מהקב"ה בעצמו בהר סיני ע"י משה רבנו ע"ה ואי אפשר לשנות אפילו קוץ אחד לא להקל ולא להחמיר. אך נצטוינו שכישי צורך לסיג ולגדר היה חיוב על הסנהדרין וחכמי התורה לתקן איזה תקנות לאסור איזה דברים וכן לחייב איזה דברים אך בהודעה מרבנן שהוא לתקנה ולסיג, ומומן שנתפורנו בכל הארצות לית לנו כח זה אלא שיש לחכמים לתקן כל מקום ומקום איזה תקנה רק למקומם ורק לזמן קצר. וממילא זה שהתורה פטרה ממ"ע שהזמן גרמה הוא מן התורה וגם רבנן לא חייבו כי לא ראו בזה שום צורך לחייבן ואדרבה משמע שהצורך הוא לפוטרו דוקא מהטעמים שפטרן תורה, ולבד טעמי התורה שלא ידוע לסתם אינשי אף לא לת"ה גדולים ואנו מתווייבין להאמין שאיכא טעמים גדולים לקב"ה ונתן התורה איכא גם טעמים גלויים לכל, כי סתם נשים בעולם אינם עשירות ועליהן מוטל גידול הילדים והילדות שהיא מלאכה היותר חשובה להשי"ת ולהתורה, וכן ברא השי"ת בטבע כל מין ומין דמבע"ה שהנקבות יגדלו את הולדות ואף את מין האדם לא הוציא מן הכלל בזה שגם טבע הנשים מסוגל יותר לגידול הילדים שמצד זה הקל עליהן שלא לחייבן בלמוד התורה, ובמ"ע שהזמ"ג, שלכן אף אם ישנה סדור החיים בעולם גם לכל הנשים ולעשירות בכל הזמנים ואף כשאפשר למסור הגידול לאיזה אינשי ונשי כבמדינתנו לא נשתנה דין התורה ואף לא דין דרבנן, ולא תועיל שום מלחמה כי אין שום כח לשנות אפילו בהסכם כל העולם סילו שום רבר, והנשים שמתעקשות ורוצות ללחום ולשנות הן בחשיבות כופרות בתורה, עיין ברמב"ם פ"ג מתשובה ה"ח דשלשה הן הנקראין כופרין בתורה האומר אף על תיבה אחת שמושה אמרו מפי עצמו, והמפר בפירושה שהוא תורה שבעל פה, והאומר שהחלף דבר אחד כל אחד משלשה אלו כופר בתורה ודינם שאין להם חלק לעוה"ב, ואף שלשון הרמב"ם הוא האומר שהבורא החליף מצוה זו, פשוט שהוא לרבותא דאף דאומר שהבורא החליף מצוה זו וכ"ש כשאומר שהרשות ביד האינשי להחליף, שג"כ הרי אומר בזה שאין התורה נצחית וכל הטעם הוא שהרי מכויש כמה כתובים המורים שהתורה נצחית כדכתב הכ"מ.

איברא דאיכא רשות לכל אשה לקיים אף המצות שלא חייבתן תורה ויש להם מצוה ושכר על קיום מצות אלו וגם לשיטת התוס' רשאות גם לברך על המצות וכמנהגנו שמקיימות מצות שופר ולולב וגם מברכות

שא"כ גם על ציצית שייך לאשה שתמצה ללבוש בגד שיהיה בצורה אחרת מבגדי אנשים אבל יהיה בר כנסות ולהטיל בו ציצית ולקיים מצוה זו. ורק להניח תפילין כתבו התוס' עירובין דף צ"ו ע"א ד"ה מיכל דצריך למחות בידן משום דתפילין צריך זריזות מרובה בגוף נקי ובהיסח הדעת שמתעם זו אף אנשים שמחוייבין בתפילין נמנעין מלהניחם כל היום אלא רק זמן המנוע דתפלה בשחרית, וכן איפסק ברמ"א אור"ח סימן ל"ח סעי' ג', ובתרגום יונתן על קרא דלא יהיה כלי גבר על אשה איתא לא יהי גולין דציצית ותפילין דהיונו תיקוני גבר על איתא לא סבירא להו לתוס' זה, ופשוט שהתוס' סברי שאינו מתרגום יונתן. אבל פשוט שהוא רק בחשקה נפשית לקיים מצות אף כשלא נצטווה, אבל מכיון שאינו לסונה זו אלא מצד תורעמותה על השי"ת ועל תורתו אין זה מעשה מצוה כלל אלא אדרבה מעשה איסור שהאיסור דכפירה שהושבת דשייך שיהיה איזה חלוף בדיני התורה היא עושיה גם במעשה שחמיר.

ושנית צריך לדעת כי אין זה בשביל שנשים פחותות במדרגת הקדושה מאנשים דלפינן הקדושה שוות לאנשים לענין שייכות החיוב במצות שרק מצד הקדושה דאיכא בישראל הוא ציוי המצות וגם לנשים נאמרו כל הקראי דקדושה בין תחלת תנאי קבלת התורה והייתם לי סגולה ואתם תהיו לי גוי קדוש שנאמר לבית יעקב אלו הנשים ותגיד לבני ישראל אלו האנשים, ובין ואנשי קדש תהיון לי שבמשפטים והייתם קדשים דשמיני וקדשים תהיו והייתם קדשים שבפי קדשים וכי עם קדוש אתה לה' שבפי' ראה ובכל מקום שנמצא ענין קדושה דישראל נאמר גם לנשים, ולכן גם הנשים מברכות בלשון אשר קדשנו במצותיו כמו האנשים אף על המצות שלא חייבתן תורה, ורק שהוא קולא מאיזה טעמי השי"ת שרצה להקל לנשים כדלעיל ולא מצד גריעותא ח"ו, ובהחייבים בין איש לאשתו איתא חיוב הכבוד על האיש לאשתו ועל האשה לבעלה בלא שום חלוק, והרבה מהנשים שהיו נביאות ויש להן כל דיני נביא שבאנשים, ובהרבה דברים נשתבחו בין בקראי בין בדברי הו"ל עוד יותר מלאנשים, וליכא שום זלזול בכבודן ובכל דבר בזה שנפטרו מלמוד התורה וממצות שהזמ"ג וליכא כלל שום סבה להתרעם כלל, וזה יש לכתר"ה להסביר בכל פעם ופעם ולהיות תקיף וחזק בדעתו שהוא כדיני התורה למחות באלו הנשי שאחר כל זה יעמרו ברעתן האולת והעקושה שלא לשנות שום דבר ממנהגי ישראל הקדושים.

ובזה אגמור בברכה לשלום אמת וכוח"ט לכתר"ה ולכל אשר אתו ולכל הקהל הקדוש האנשים והנשים והספ.

ידידו מקירו,

משה פיינשטיין